HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

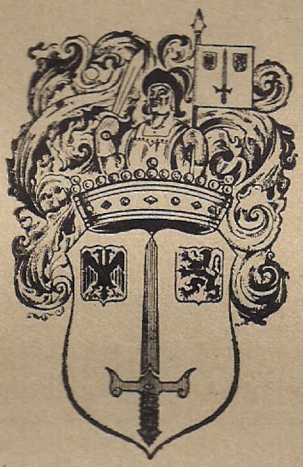

Jaargang XVI — 1964 Nr. 4

UITGAVEN

Te besteilen, mits voorafbetaling van het bedrag + verzendingskosten op POSTREKENING 5869.11 van het LAND VAN AALST, Denayerlaan, 51, Brussel 19.

I. VROEGERE JAARGANGEN.

Behalve jaargang 1953, Nrs 1-5, zijn bijna alle jaargangen nog volledig te verkrijgen: 120 F.

Afzonderlijke afleveringen van onvolledige jaargangen, zover de voorraad strekt: 25 F enkele aflevering.

II. GENEALOGIE EN BIOGRAFIE.

F. COUCK, Familie Sonck te Denderleeuw — 15 F.

J. DE BROUWER, De Heren in en van de Heerlijkheid Lede — 20 F.

Dr. L. ELAUT, Jan Stul — 10 F.

V. GAUBLOMME, Necrologie van de Kartuise St.-Martens-Bos te St.-Martens-Lierde — 129 F.

J. LINDEMANS, Het Geslacht Baeten — 15 F.

E.J.J. ROOBAERT, Enkele Gentse Kunstenaars uit de tweede helft van de XVIIe eeuw werkzaam te Bottelare — 25 F.

A. VAN LUL, Afstamming van Adriaan van Lil — 10 F.

A. VAN LUL, Van Lul — 60 F.

J. VAN TWEMBEKE, De heren van Brakel — 10 F.

III. GESCHIEDENIS.

F. COURTEAUX & A. VAN LUL, Aalst, Een eeuw evolutie — 60 F.

F. COURTEAUX, Begijnhof van St. Katharina op de Zavel te Aalst — 45 F.

J. DE BROUWER, Bijdrage tot de oudste Geschiedenis van Denderleeuw — 15 F.

J. DE BROUWER, Demografische en Sociale Evolutie van Denderleeuw — 15 F.

J. DE BROUWER, Het Kollegiaal Kapittel te Haaltert — 120 F.

Fr. DE CACAMP, De lijdensweg van Geraardsbergen — 35 F.

Fr. DE CACAMP, De oudste Burger van Geraardsbergen is 504 jaar oud — 5 F.

Fr. DE CACAMP, Dertig maanden uit de Geschiedenis van Aalst — 145 F.

Fr. DE CACAMP, Vier maanden uit de Geschiedenis van Aalst — 60 F.

S.F. DE LAET, Hofstade in de voorhistorische en in de Romeinse tijd — 20 F.

R. DE METTE, De zes klokkenspelen van Aalst — 10 F.

G. DE SMET, De kapel van O.L. Vrouw ten Beukenboom te Voorde — 15 F.

V. GAUBLOMME, De Heerlijkheid van Litsau te St.-Maria-Lierde en haar Renteboek van 1611 — 25 F.

M. GIJSSELING, Op toponymische verkenning te Aalst — 10 F.

P. JANSSENS, De Wilhelmieten te Aalst — 30 F.

P. LEUDERS, Wie werd Burgemeester te Aalst in 1743? — 10 F.

J. PIETERS, Hoe men op het einde van de XIIe eeuw St. Cornelius vereerde te Ninove? — 10 F.

Fr. VANACKER, Verzet van de Aalsterse Buildragers tegen de Stadhouder in 1649 — 15 F.

J. VAN CLEEMPUT, De leenverheffing van de Grote Tiend te Aalst in de 15e eeuw — 10 F.

F. VAN COETSEM, Het taalkundig werk van Dr. H. Vangassen — 15 F.

Van Sonnewysers en Maenbollen, Waterhorloges en Raderuurwerken op het Belfort te Aalst

Op de eerste zondag van Aalst-Kermis, de 7 juli van het jaar 1879, werd 's avonds een vuurwerk afgestoken op het schepenhuis. Nog dezelfde nacht konden de late kermisvierders genieten van een schouwspel dat grootser maar ook griezeliger was: te 1 h 30 sloegen de vlammen hoog op uit het oude gebouw!

OP BIJGAANDE FOTO
BELFORT EN VOORGEVEL VOOR DE BRAND.

Onder de uurplaat is een zonnewijzer aangebracht en een maanbol; een tweede zonnewijzer aan de kant van de Beurs van Amsterdam is op deze foto niet zichtbaar.

De barokke bekroning van de voorgevel — fronton en torentje —, zou bij de herstelling op gelukkige wijze vervangen worden door een gotische constructie.

De restauratie van het Belfort werd dadelijk aangepakt, maar de zonnewijzers werden niet meer geplaatst. De heropbouw van de voorgevel geschiedde slechts in 1886, de beelden die het gebiedhuisje nu sieren werden er toen op geplaatst.

De vroeg-gotische achtergevel, het fijnste bouwwerk dat onze stad bezit, onderging een adekwate herstelling in 1891, de uitdelving van de kelder volgde in 1897.

* * *

Nu maanbol en zonnewijzer terug hun plaats gaan innemen, nu het torenuurwerk versierd en verlicht wordt, lijkt het gewenst de geschiedenis van de tijdmeters op ons belfort even te overschouwen.

Ontwerper van de nieuwe wijzerplaat is de h. Lauwers, lid van de Nationale Kommissie van Landschappen en Monumenten, oud bestuurder van het Hoger Instituut voor Bouwkunde te Antwerpen..

* * *

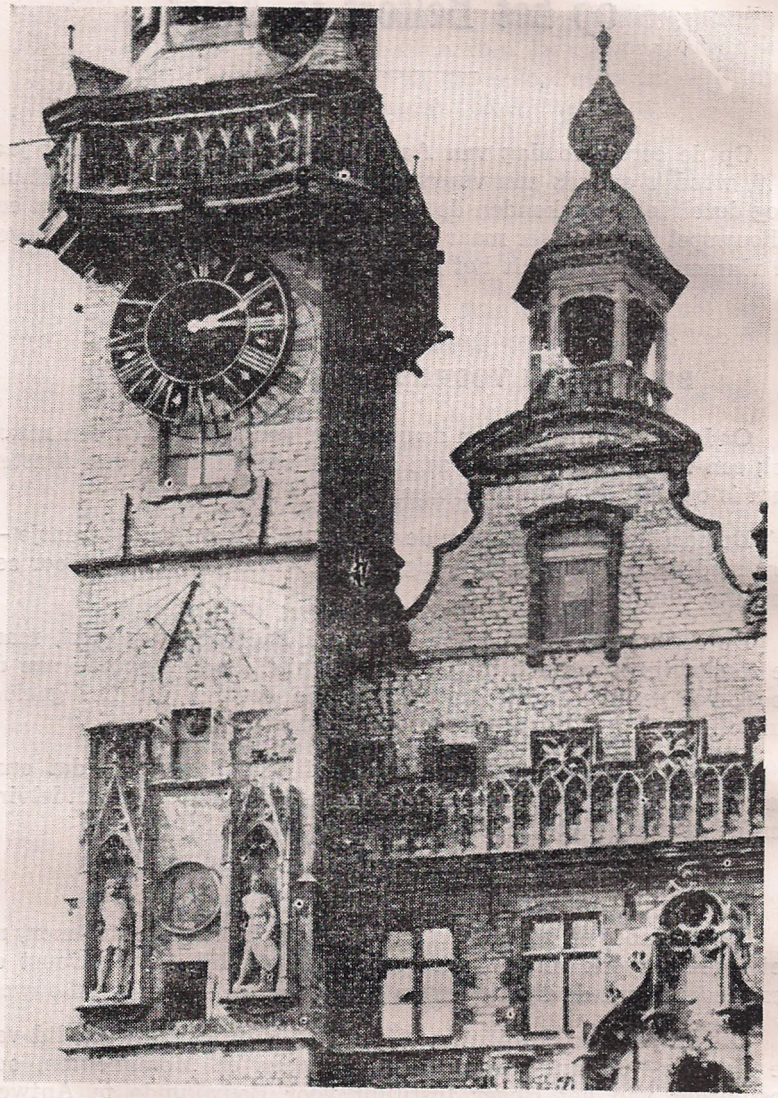

Belfort en voorgevel vóór de brand. *Cliché « Gazet van Aalst ».*

HOE LAAT IS HET ?

Bij Klabbatse hadden ze niet eens een klok.
Ze maten de tijd aan de brede gang van de zon en ze telden de weken naar de stand van de maan.
FELIX DALLE.

Dit vroegen reeds vier duizend jaar geleden Feniciërs, Balyloniërs en Semieten. Een ZONNEWIJZER gaf hun het antwoord : een dunne staaf, evenwijdig met de aardas opgesteld, wierp zijn schaduw op een vlak met schaalverdeling.

Bij de opbouw van ons Schepenhuis (tweede kwartaal der 13de eeuw) werd deze tijdmeter er stellig op aangebracht. De brandramp van 1380 zal hem echter het leven gekost hebben want na de volledige herstelling van het belfort (1461) werd een nieuwe zonnewijzer aangebracht (1). Deze werd in 1600 vervangen en 80 jaar later verguld (2). In september 1729 liet de stad twee « Sonnewijsers » aanbrengen (3), één er van bemerken wij op de foto. Na de brand van 1879 werden zij niet meer teruggeplaatst.

Op de binnenkoer van het stadhuis draagt de topgevel van het oude Landhuis nog een zonnewijzer als bekroning en in de Sint-Maartenskerk wordt het zonneuur op een originele wijze aangeduid. In de kerkvloer werd een koperen staaf ingewerkt; valt nu een zonnestraal door een ongekleurd cirkeltje van het grote glasraam aan de zijde van de Pontstraat op deze koperen lijn, dan is het middag (nu : 13 h). Te Aalst is de middagcirkel geen abstrakt begrip !

Een groot nadeel had de zonnewijzer wel : wat gedaan als de zon verscholen zat achter een zwaar wolkendek ? Men zocht naar een tijdmeter die niet afhing van de weersgesteldheid. Nog vóór Christus geboorte was de oplossing gevonden :

HET WATERUURWERK OF CLEPSYDRA

zou vele eeuwen in gebruik blijven. De inrichting was zeer eeuvoudig. Door een kraan vloeide water uit een grote bak. De tijd werd gemeten door de uitgestroomde vloeistof op te vangen in een tweede bak, voorzien van een vertikale schaal. De stijging van het water werd op deze schaalindeling aangewezen door één wijzer.

Een dergelijk uurwerk bevond zich op het belfort, want het College beval in 1729 « ...den auden wyser te vergulden ende daerop te doen wysen de ure van het gety van de Schelde tot Basrode... » (3).

De Aalsterse humorist, J.B. Luyckx (1757-1836), heeft dit waarschijnlijk nog gekend, want hij schrijft : « Op den thoren van het oud Stadthuys placht een waterhorloge te staen die de watergetyden naukeurig aenwees met dit opschrift : GELYCK DEN TYD VERLOOPT, VERGAEN OOK UWE DAEGEN, maer dit werk bedorven zynde is het (de spreuk) uit geverft. » (2)

De meeste waterklokken bleven tot de 17e eeuw in gebruik, ons specimen hield het nog langer vol !

AALST EN BAASRODE.

Welk belang had het tij van de Schelde te Baasrode voor onze Aalsterse voorouders ?

De verzanding van de Dender maakte het de schepen soms moeilijk, zelfs onmogelijk om van uit Antwerpen of Gent onze stad te bereiken. Daarom losten de Aalsterse handelaars hun lading te Baasrode waar zij over een eigen loskaai beschikten. Daar werden de koopwaren dan op wagens geladen en langs de Baasrode Pontweg naar hier gebracht. De « pontwegh naer Baestrode » was dus een drukke handelsweg in de middeleeuwen. Deze ekonomisch-interessante benaming werd in 1927 vervangen door « Botermelkstraat »; te Herdersem bleef de naam Pontweg bewaard.

In 1768 verleende Karel van Lorreinen een octrooi om de Dender tussen Aalst en Dendermonde uit te diepen en recht te trekken (1). Hierdoor verloor de landweg naar Baasrode zijn belang, en ook het wateruurwerk mocht verdwijnen.

UURKLOKKEN.

De oudste mechanische tijdaanwijzer is de uurklok.

In de oudst bewaarde rekening van de stad, namelijk die van 1394-1395, wordt melding gemaakt van een « huerclock ». Tien jaar later werd het ding verbeterd, zodat het niet enkel het uur, maar ook het half uur sloeg (4). Deze klokken bevonden zich echter in de kerktoren, aangezien het belfort de brandramp toen nog niet te boven gekomen was.

RADERUURWERKEN.

De wateruurwerken waren geen ideale tijdmeters, men zocht naar iets beters ! Omstreeks het jaar 1000 had een Fransman, waarschijnlijk de latere Paus Silvester II, een primitief raderuurwerk gebouwd. (Frankrijk gaf in juni 1964 een postzegel uit met de beeltenis van de eerste Franse Paus Silvester II : 938-1003). Het werd echter eerst in 1300 algemeen bekend. Een bewijs hiervan vindt men, eigenaardig genoeg, bij de grote Dante Alighieri (1265-1321) : in zijn Divina Comedia vergelijkt hij de wenteling van de hemelsfeer met de raderen van een uurwerk.

Toen het belfort gedeeltelijk hersteld was — het droeg nog een strooien kap — plaatste men er in 1423 een uurwerk op en werd een « orlogemeester » aangesteld. Water- of raderuurwerk, Michiel Stelin maakte er een wijzer voor.

Tachtig jaar na zijn verwoesting, in 1460, was het belfort eindelijk hersteld : de toren werd met schaliën gedekt, op de spits werd de dubbele arend geplant, de meeste klok of uurklok kreeg drie appeelkens of voorslagklokjes (waaruit de beiaard zou ontstaan) en er werd een nieuw uurwerk geplaatst. Nu ging het stellig om een raderuurwerk, een merkwaardig kunstwerk « slaende op de clocken ende appeelkens van den voors. beelfrorte, huer ende halve huer wysende op den wysere, ende den loop van den mane, alwel meesterlic ghemaect alsoot behoort » door meester Vrancken Wauters, « orloyemakere » te Mechelen (4). Wij weten niet of het deze « orlogge » nog was die in 1654 hersteld werd door Jozef Bury (2).

Waar werd dit uurwerk aangebracht ? Wij menen dat de kring, tussen de beelden van de Graaf van Vlaanderen en de Heer van

Aalst, ons precies de plaats aanwijst; trouwens, aan de binnenkant van de muur, in het zogenaamde « kotje van Jan de Lichte » boven het tweede getraliede venster, is een rechthoekige holte uitgespaard waarin het mechanisme kon worden opgenomen.

De grote omwenteling in de uurwerktechniek zou echter gebracht worden door Christiaan Huygens die in 1657 een octrooi bekwam voor zijn

SLINGERUURWERK.

Door het aanbrengen van deze pendulus, een benadering van het perpetuum mobile, werd eindelijk de grootste regelmaat in de loop van het uurwerk bekomen. Dergelijk uurwerk werd in 1727 besteld door het College van Burgemeester en Schepenen (3).

Luister hoe schilderachtig zij hun besluit aankondigen : « ... tot het gerief soo van de gemeente als van alle passerende ende repasserende te laeten maecken op den thooren van het stadthuys, onder de galderije, twee urewijsers, den eenen op de syde van de merckt ende den anderen lancks de seyde van den thooren naer de nieuwstraete... »

De conditiën zijn zeer precies. Evenals nu is er een dubbele cirkel, de buitenste met een diameter van elf voet (3 m.), de binnenste zes voet vijf duimen; ook de breedte en de dikte van de wijzers, evenals de lengte van de letters (Romeinse cijfers) zijn bepaald; het vergulden zal geschieden met « ducaeten gaut » en op de vier hoeken zal een cijfer komen dat het jaartal 1727 zal vormen. De plaatsing van het uurwerk moet uitgevoerd zijn « binnen den tyt van dry maenden ».

Ondanks al die voorzorgen bijkt het reeds twee jaar later dat Carel Josephus Peeters slecht werk geleverd heeft : het College stelt vast dat « d'huere horlogie deser stadt dickmaels manqueert ende stillestaet ». Er heeft een onderzoek plaats, Jacobus Willmore verklaart dat o.a. de hele slinger moet vernieuwd worden. Nu hebben onze bestuurders de ware Jacob gevonden voor de herstelling, want gedurende meer dan dertig jaren horen wij geen klachten over het stadsuurwerk. Maar dan is het ding grondig versleten.

Twee Capucienen, experten in 't vak, verklaren dat « de horlogie geheel soude moeten vernieuwt worden », zij vinden « dat het profytighst is een nieuwe te stellen ». Antoon Sacré, de vermaarde werktuigkundige die in den Draeck woonde op de hoek van de Markt en de Kerkstraat, had precies een werk staan dat de fraters voldeed. Sacré nam het oude ding over en plaatste zijn eigen exemplaar in 1766. Tot op het einde van de 18de eeuw zou hij het mechanisme verzorgen (5).

Na de brand van 1879 werd een uurwerk geleverd door Hertecant van Zele voor de som van 2.200 F.

EEN MAANBOL

werd reeds in 1461 aangebracht door Meester Vranken van « Mechline ». Het gaat over « een oorloy... wysende op den wysere, ende den loop van den mane... » (1).

In 1729 kon men de maangestalten nog steeds volgen op het belfort, want het College gaf opdracht om « te doen schilderen den bol staende in den thooren-boven den auden wyser, ende daarop te doen verthoonen de quartieren ende ouderdom van de maen in drayende werck... » (3).

Tot in 1926 heeft hij ons verteld wanneer het nieuwe, wassende, volle of afnemende maan was. Wij hopen dat hij, na een jarenlange rust op de stoffige zolder van het schepenhuis, zijn taak terug zal opnemen : de bol is reeds geplaatst maar moet nog verbonden worden met het raderwerk van het horloge.

DE MAANKALENDER.

Was het een gekke inval, een idee van een zonderling om, 500 jaar geleden, een maanbol op ons belfort te plaatsen ? Volstrekt niet !

Om haar regelmatig wisselende perioden was de maan steeds de tijdmeter bij uitstek, vatbaar en zichtbaar voor iedereen. De afstand van een nieuwe maan tot de daaropvolgende nieuwe maan, de maanmaand (29,5 d.) was de voorloopster van onze huidige kalender- of zonnemaand. De oude Semietische volkeren, Assyriërs en Babyloniërs, evenals de Joden en de landen die de Islam belijden, rekenen nu nog met maanmaanden. Het was Julius Cesar die het maanjaar verving door het zonnejaar. De Juliaanse tijdrekening zou in 1582 vervangen worden door het Gregoriaanse calendarium : met het doel een volledige aanpassing te bekomen aan het zonnejaar bepaalde paus Gregorius XIII dat 5 oktober 1582 15 oktober zou worden, de tussenliggende dagen liet men weg. De orthodoxen hielden echter vast aan de Oude (Juliaanse) Stijl waardoor zij ongeveer 14 dagen bij ons ten achter zijn.

« Ik zal uitblijven drie maal twaalf manen, kerf één streep in je rijstblok bij elke nieuwe maan » schreef Multatuli, en onze boeren zeggen : « Die koe moet haar volle negen maneschijnen hebben vóór ze zal kalven. » Het Rooms Martelarenboek begint steeds met de datum en de dag van de maanstand, b.v. : « Den derden maart, den... dag na de nieuwe maan ».

DE MAAN IN HET VOLKSGELOOF.

De wassende maan was mythe en symbool van het vernieuwde leven, in tegenstelling met de afnemende maan. Wat zegt het volk ?

Eerst als de nieuwe maan een vrijdag gekregen heeft mag men zaaien of rooien : wie deze regel niet naleeft ziet zijn spinazie opschieten of krijgt zwarte aardappelen. Alles wat groeien moet vangt dan aan : kinderen worden vaak geboren bij nieuwe maan, men begint dan ook aan de bouw van een nieuw huis.

Maar pas op ! Fruit trekken, bomen snoeien gebeurt bij oude maan.

DE MAAN EN HET WEER.

« De maan regelt 't weer » zeggen onze boeren en voor hen is het weer van grote betekenis.

— Met de nieuwe maan slaat het weer om, 't beweegt.

— Als de wind twee dagen vóór de nieuwe maan (bvb.) in het N. zit, is 't voor een hele maand, vorst bij opkomende maan duurt vier weken.
— Als 't weer verandert binst de eerste dagen van de nieuwe maan, dan zal 't zo blijven tot de volle maan (dus 14 dagen).
— Als het vriest bij n.m. zal het gedurende 't laatste kwartier nog verergeren, als 't heet is zal het bij 't verslijten der maan nog heter worden.
— Heeft de maan de vorm van een schuitje, wij krijgen regen.
— Zit de maan in een hofken, ze zit in 't water te schreien.
— Als een van de maanveranderingen op ne maandag valt, dan zal 't een zatte maan zijn (regen).
— Hoe rechter de maan, hoe droger !
— De rosse maan, van april tot half mei, ziet de gewassen wel eens ros worden en bevriezen of... brengt ruzie in 't huishouden.

Is dit alles waar ?

Wij weten alleen dat de aantrekkingskracht van de maan de getijen op haar actief heeft en dat de verschillende lichtgestalten aanduidingen zijn voor het tijdsverloop : Met de maartse volle maan is het Pasen ! Bij ons past maneschijn bij liefde, voor de Brahmaan IS de maan de gelukkige en gelukkigmakende geliefde !

VAN ZONNE-, MAAN- EN STERRESTRAAT.

Reeds in de dertiende eeuw stond in de Pontstraat een gastenhuis voor arme reizigers, bediend door broeders die wij Begaarden kunnen heten als tegenhangers van de naburige Begijnen. In hun bidplaats werd O.L. Vrouw ter Sterren vereerd; wanneer de Paters Willelmieten de Lollardenbroeders kwamen vervangen (1428) werden zij in de volksmond « Sterheren »; jaarlijks vierde men Sterrekermis op de Houtmarkt tot aan de afschaffing van het klooster (1784) en de wallen die van de Houtmarkt tot aan de windmolen liepen heetten Sterrevesten. Zoals het beeld van Joannes Nepomucenus zijn naam schonk aan de Sint-Janstraat, ontleende de Sterrestraat haar naam aan het beeld van O.L.V.

Toen nu de vestingen tussen Pont- en Zoutstraatpoort gedempt en afgevoerd werden bracht de naam « Sterrevesten » er onze voorvaderen toe de astronomische weg verder te bewandelen : de « Rue des Remparts » (1818) werd de Zonnestraat in 1839, de Maanstraat werd geopend in 1860.

AALST. **F. Courteaux.**

Geraadpleegde werken :

1. Geschiedenis der stad Aalst, door F. De Potter en J. Broeckeaert, deel 1, blz. 154; deel 2, bl. 72-74.
2. Historiek der oude straten, door P. Van Nuffel, 9de aflevering.
3. De beiaard van Aalst van 1715, door P. Van Nuffel.
4. De beiaard van Aalst, door Dr. G. Van Doorslaer.
5. In den tijd der spinnewielen, door P. Van Nuffel.

LIJST DER HEERLIJKHEDEN VAN HET LAND VAN AALST

ST GORIKS-OUDENHOVE

zie Zottegem

men had er:
— de heerlijkheid van het huis te Oudenhove (Masseme).

ST KORNELIS-HOREBEKE

zie Schorisse.

ST LIEVENS-ESSE

men had er:
— ter Varent
— Welle.

ST LIEVENS-ESSE EN SCHOONENBERGE

FILIATIE
Leenhof van Boelare

FONCIER
bedroeg 2 b. erve in landen, meersen, weiden, water en bossen.

LENEN
in 1473 werden er 20 lenen van gehouden welke waren:
— de heerlijkheid ter Varent
— het ambt van messier van St Lievens-Esse en de Moere
— 146 dw. 32 r. landen te St Lievens-Esse
— 9 dw. in halfwinning
— 9 dw. 25 r. welke de 5e schoof gaven.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden.

HEERLIJKE RENTEN
van de 40 hoeven, die aan deze heerlijkheid behoorden, had de leenhouder jaarlijks 2 geslachte varkens met 12 modekens haver en 5 « vooghtzwinne », 3 p. 4 sch. 11 den., 28 1/4 ganzen. Op Kerstavond had hij van elk hof 1 capoen, 1 hoen, 2 modekens haver, 4 broden (24 per halster), 24 staarten vlas, 4 hoeven gaven bovendien nog 2 modekens haver.

Op kerstavond had hij nog 163 capoenen, 54 hoenderen, 50 modekens haver, 27 halsters koren en 29 p. 8 sch.
Op halfmaart had hij van elk hof 4 sch. plus een penningrente van 6 p. 8 sch. 9 den.
In mei had hij van elk hof 2 hennen.
Op St Jan had hij 14 p. 4 sch. en 12 sch. per bunder van 80 bunder halfwinning.
Op Kerstavond had hij 14 p. 10 sch. 9 den., 45 modekens haver, 36 1/2 modekens haver, 7 modekens koren, 11 p. 10 sch. 2 den., 18 capoenen en 24 hoenderen en een brood.

WANDEL- EN DOODKOOP

bedroegen beide de 10e penning.

TIENDE

had een schoof van het groot tiende van St Lievens-Esse.

BIJZONDERE RECHTEN

in geval van oorlog moest St Lievens-Esse 1 ruiter, 3 paarden en 2 voetknechten leveren aan Boelare.

LEENHOF

hadden het berecht van de gevallen met het zwaard en haalden hoofd aan de mannen van Boelare.

SCHEPENBANK

er was een schepenbank van 7 schepenen voor St Lievens-Esse en voor Schoonenberge.
De schepenen van St Lievens-Esse haalden hoofd te Denderleeuw en deze van Schoonenberge te St. Lievens-Esse (waaraan ook Moerbeke en ter Erpen ten hoofde kwamen).
Beide schepenbanken hadden het berecht van galgzaken en hadden het vermogen boeten te wijzen van 5 sch. voor vuistslagen, 20 sch. voor het trekken van messen zonder kwetsuren en 3 p. met kwetsuren.

WAARHEID

er waren 4 keuren per jaar in elke heerlijkheid, alsook een zomer- en een winterkeur welke gehouden werden met de baljuw en de schepenen van St Lievens-Esse en Schoonenberge.

BALJUW

maande het leenhof en de schepenbanken en mocht een stedehouder stellen, alsmede een prater en een sergant.

PRATER

werd aangesteld door de baljuw.

SERGANT

werd aangesteld door de baljuw.

BRONNEN

G.A. 1518.135r (1473)
B.W. 4839 (1566)

ST LIEVENS-HOUTEM

was een serveplaats.

ST LIEVENS-HOUTEM, BAVEGEM, VLIERZELE (schoutendom van)

de heerlijkheid van deze drie dorpen behoorde aan de St Baafsabdij.

FILIATIE
Leenhof van de St. Baafsabdij

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
het rechtsgebied van de schout van St Lievens-Houtem strekte zich uit over de dorpen St Lievens-Houtem, Bavegem en Vlierzele.

RECHTEN VAN DE SCHOUT
de schout had de 3e penning van de gewijsde boeten in de zaken waarvan de voogd 1/3 van de boeten had.

PLICHTEN VAN DE SCHOUT
— Moest de gevangen 2 dagen houden waarna hij ze overgaf aan de voogd. Gedurende deze tijd had de schout 12 den. per persoon en per dag voor zijn kosten en 3 sch. voor ijzergeld.
— Moest op de St Pietersmis 2 paarden en 2 knapen naar St Baafs sturen, waar deze hun kost hadden.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 3 sch. en 2 hoenderen op 2 bunder land te Leeuwergem.

BRONNEN
G.SB. 31a (1288) - R 61 (1394)
G.B. 1 (1288)

ST LIEVENS-HOUTEM (meierij)

FILIATIE
Leenhof van de St Baafsabdij

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
St Lievens-Houtem

FONCIER
besloeg 5 b. land te St Lievens-Houtem.

RECHTEN VAN DE MEIER
— voor erven en onterven had hij 2 sch.

— van elk persoon die hoofdgeld moest aan St Lieven had hij de 3e penning
— voor het begeleiden van de schepenen naar St Baafs had hij 2 sch.
— voor afpalingen had hij 6 den.
— bij het overlijden van elk dienaar van de kerk van St. Lievens-Houtem had hij 2 sch.

BRONNEN

G.SB. 31a (1280) - R 61 (1394) - B 63 (1457) - R 64 (1478) - B 65 (1517) - R 66 (1517)
G.A. 1539.109v (1779)

ST MARIA-HOREBEKE

men had er:
— Rokegem.

ST MARIA-HOREBEKE

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF
Vol verhef

LENEN
in 1473 werden er 28 lenen van gehouden en in 1560-1591 en 1698 24 lenen, welke waren:
— 119 dw. 94 r. landen te St Maria-Horebeke
— 1 dw. 50 r. te Maarke
— 1/3 van het graantiende van St Maria-Horebeke en de 9e schoof van het ganse tiende.
Onder deze lenen waren er die een baljuw, meier, schepenen of laten hadden.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 60 pond, 50 pond, 10 pond en 3 pond en confiscatie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 5 p. 2 sch., 42 1/2 capoenen, 2 halsters 1 hoop tarwe, 5 halsters 1 moken rogge, 22 halsters 2 mokens haver (grote maat), 7 halsters 2 mokens haver (kleine maat) en 20 ganzen.

HEERLIJKE DIENSTEN
waren dezelfde als te Schorisse.

WANDEL- EN DOODKOOP
bedroegen het dubbel van de jaarlijkse rente.

TOL

VONT

BASTAARDGOEDEREN

STRAGIERSGOED

INKOMMELINGEN

BESTE HOOFD

DIENSTLIEDEN

VOOGDLIEDEN

JACHTRECHT - VISRECHT - VOGELVANGST

COLLATIE
van de kosterij

LEENHOF
haalde hoofd aan de mannen van Aalst.
Was bevoegd in het behandelen van de criminele en civiele zaken en spraken de verbanning buiten St Maria-Horebeke uit alsook uit Vlaanderen.
De verbanning buiten St Maria-Horebeke moest uitgevoerd worden binnen zonneschijn en kon herroepen worden door de leenhouder van deze heerlijkheid. De verbanning buiten Vlaanderen moest uitgevoerd worden binnen de 3e dag en kon slechts herroepen worden door de Graaf van Vlaanderen.
De mannen hielden ook dagkeuren aangekondigd bij kerkgebod en hielden ook een souveraine doorgaande waarheid, alsmede een maartkeur en oogstkeur voor iedereen boven de 15 jaar op boeete van 3 pond.
De officieren van Aalst mochten binnen St Maria-Horebeke niemand gevangen nemen zonder ze aan de baljuw van St Maria-Horebeke te leveren.

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen welke bevoegd waren in alle landzaken en hielden maart- en meikeur met boeten van 3 pond.

BALJUW
maande het leenhof en voerde alle vonnissen uit. Voor de criminele gevallen moest hij de baljuw van Aalst verwittigen die de helft van de boeten had.

MEIER
maande de schepenbank.

SERGANT
was bevoegd in het panden, arresteren en vangen.

MORTEMAINJAGER
waren belast met het innen van het beste hoofd.

BRONNEN

G.A. 3090.15v (1400) - 1518.260r (1473) - 1520.11v (1586) - 1530.25v (1653) - 1531.47v (1698) - 1537.1r (1698) - 1532.36r (1708) - 1532.71v (1711) - 1536.163v (1748) - 1536.266v (1754)
den. Gavere (1613)
G.Zo. 548.79 (1698)
B.W. 5006 (1560) - 5143 (1591)

ST MARIA-LATEM

zie Gavere.

ST MARIA-LATEM (praterij)

FILIATIE
Leenhof van Gavere

VERHEF
Vol verhef.

FONCIER
besloeg 2 d. land te St Maria-Latem, waarop de heer van Gavere 5 halsters graan (1/2 koren en 1/2 haver) en 2 capoenen had op Kerstavond.

BRONNEN
G.Ga. 7.165 (1607 - 1629 - 1658 - 1691) - 6.141v (1709)

ST MARIA-LIERDE

men had er :
— Litsau
— Nieuwenburg
— ten Ride
— St Pol
— Waasberge.

ST MARIA-LIERDE

genaamd de grafelijkheid.

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF
Vol verhef.

LENEN
de lenen die ervan gehouden werden waren :
— 1/3 van de heerlijkheid van Litsau (de overige 2/3 werden gehouden van de vrije eigendom van St Pol)
— 12 dw. te St Maria-Lierde.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 60 pond en 10 pond en de verbanning voor 50 en 10 jaar.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen in 1404 15 1/3 capoenen, 4 hoenderen, 4 ganzen en 37 sch. 4 den. en in 1672 17 3/4 capoenen, 5 hoenderen, 1 moken 1/4 haver, 43 sch. 6 den.

WANDEL- EN DOODKOOP
bedroegen het dubbel van de jaarlijkse rente.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

BESTE HOOFD

iedereen overleden binnen de heerlijkheid gaf beste kateil plus beste hoofd plus dubbele rente.

LEENHOF

was bevoegd in alle criminele en civiele zaken, in gans St Maria-Lierde.

SCHEPENBANK

bestond uit 7 schepenen die keuren hadden van bier en brood, maten en gewichten. Ze hielden speciale waarheden voor twisten, crimineel of civiel, waarop ze verbanden voor 15 en 10 jaar en minder, buiten de heerlijkheid. Ze hadden het vermogen van boeten van 60 pond en minder.
De schepenen haalden hoofd te Aalst.
Met de baljuw hielden ze straatschouwingen, banloken, waterwegen, meulebeken.

WAARHEDEN

Er werden 3 jaarlijkse waarheden gehouden (een per 17 weken) voor iedereen vanaf 15 jaar, op boete van 2 sch.

BALJUW

werd aangesteld door de leenhouder en mocht zelf een stedehouder stellen. De baljuw en zijn stedehouder waren bevoegd in het vangen, arresteren, callengeren voor criminele en civiele gevallen in gans St Maria-Lierde, zowel ambtshalve of op verzoek van partijen.
Hij maande het leenhof.

MEIER

werd aangesteld door de leenhouder en maande de schepenbank.

BRONNEN

G.A. 1512.57v (1404) - 1517.10v (1457) - 1518.341r (1473) - 1522.39 (1624) - 1526.59 (1635) - 1524.29r (1641) - 1529.4v (1671) - 1535.14r (1729) - 1537.147r (1729) - 1539.118r (1780) - 1543.66v (1786) - 1542.142r (1786) - 1515 (1786)
leenverh. St Maria-Lierde (1671 - 1672 - 1729 - 1786)
den. St Maria-Lierde (1672)
G.Mal. 2.36 (1687)
G.F. 2442 (1672)
B.W. 5058 (1431) - 4842 (1457) - 4816 (1457)

ST MARIA-OUDENHOVE

zie Land van Zottegem

men had er:
— van den Berge
— Lilare
— Riede
— Zijverdingen.

ST MARA-OUDENHOVE

op 28.12.1675 werden St Maria-Oudenhove en Michelbeke, samen met de heerlijkheid Lilare en Riede, verenigd in de baanderij St Maria-Oudenhove.

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF
Vol verhef

FONCIER
als foncier van de baanderij mag de heerlijkheid van Lilare beschouwd worden.

LENEN
in 1687 werden er 23 lenen van gehouden welke waren:
— 67 dw. 43 r., waaronder het hof ter Beken, groot 28 dw. 80 r.
— 29 dw. 19 r. als heer van Lilare.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden, criminele en civiele gevallen.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 112 capoenen, 17 1/4 hennen, 117 meukens haver, 48 1/2 viertel rogge, 124 p. 3 sch. 9 penn., zijnde de waarde van ganzen, eieren, boter, lijnwaad en olie.

HEERLIJKE DIENSTEN
bestonden uit een dag vervoerdienst en een dag handwerk.

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

BESTE HOOFD

JACHTRECHT - PLANTRECHT

MOLENRECHT
had een korenwindmolen (zie Lilare).

COLLATIE
van de kosterij.

BIJZONDERE RECHTEN
bij huwelijk gaf men 2 stuivers, 1 schotel vlees, 1 schotel erwten en een wit brood.

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in alle zaken. Ze hadden collatie en auditie van de verpachting van de kerk- en armengoederen.

BALJUW

AMMAN
het ammanschap van St Maria-Oudenhove was een leen van Zottegem.

PRATER
de praterij was ook een leen van Zottegem.

BRONNEN
G.A. 1531.313r (1697) - 1535.263v (1738) - 1536.282r (1756) - 1536.299v (1758) - 1541.170r (1794)
den. St Maria-Oudenhove (1687)
leenverh. St Maria-Oudenhove (1756)
leenverh. Michelbeke (1758)
G.Zo. 551.246 (1794)

ST MARTENS-LIERDE

men had er :
— van den Broeke
— ter Burgt
— ter Weeden.

ST. MARTENS-LIERDE (meierij en praterij)

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF
Vol verhef

RECHTEN VAN DE LEENHOUDER
de leenhouder had het recht een meier en een prater aan te stellen die beëdigd werd door de baljuw en de schepenen van St Martens-Lierde.

HEERLIJKE RENTEN
de leenhouder had volgende renten : 26 capoenen, 425 eieren, 22 ganzen, 6 rasieren haver en 6 sch. op landen te Deftinge.

PLICHTEN VAN DE MEIER
hij maande de schepenen van St Martens-Lierde voor erven en onterven waarvoor hij een loon had van 6 den. Voor gebieden van erven had hij 4 den., en voor panden, callengeren en arresteren had hij 2 sch.
Hij maande ook de schepenen van de grafelijkheid van St Maria-Lierde en had voor erven en onterven 2 sch.

PLICHTEN VAN DE PRATER
was bevoegd in het panden, arresteren en schutten in St Mar-

tens-Lierde en in de grafelijkheid van St Maria-Lierde. Voor elk schot had hij 4 den. buiten de oogst voor dieren van St Martens-Lierde en 5 sch. binnen de oogsttijd. Voor beesten van buiten het dorp had hij 5 sch.

In 1768 oefenden de meier en de prater ook hun bevoegdheid uit in de heerlijkheid ten Broeke.

BRONNEN

G.A. 3090.12r (1400) - 1512.37 (1404) - 1517.13v (1457) - 1520.43v (1590) - 1520.37v (1598) - 1526.27v (1638) - 1535.34r (1729) - 1536.88 (1743) - 1515 (1768) - 1539.109v (1779) - 1538.42v (1779)
leenverh. St Martens-Lierde (1729 - 1743 - 1779)
B.W. 5047 (1457) - 5049 (1515) - 5051 (1531) - 5054 (1574) - 5056 (16e e.)

ST MARTENS-LIERDE

was een van 's graven propre goederen.

FILIATIE

Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF

Vol verhef

JUSTITIERECHTEN

bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met galg, pillorijn, confiscatie en boeten van 60 pond.

VONT

BASTAARDGOED

BESTE HOOFD

VISSERIJ - VOGELVANGST - PLANTRECHT

JACHTRECHT

bezat de jacht met tromp en valk.

COLLATIE EN AUDITIE

van kerk en armen.

SCHEPENBANK

bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in het behandelen van criminele en civiele gevallen. Ze hielden straatschouwingen, waterlopen en planken.

BALJUW

maande de schepenbank.

BRONNEN

G.A. 1527.2.40r (1631) - 1523.111r (1642) - 1526.62 (1643) - 1531.285 r (1703) - 1533.184r (1722) - 1537.96v (1727) - 1535.157v (1733) - 1536.99r (1746)
den. St Martens-Lierde (1631-1643)
leenverh. St Martens-Lierde (1733-1746)

ST POL

FILIATIE
was een vrij goed dat gehouden werd van God en de Zen

LIGGING
St Maria-Lierde

LENEN
in 1473 werden er 9 lenen van gehouden en in 1640 26 lenen, welke waren :
— de heerlijkheid van Ride
— 2/3 van de heerlijkheid van Litsau
— 210 dw. 16 r. in landen
— een regetleen dat een verhef gaf van een paar handschoenen.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden, put, galg, en boeten van 60 p. en verbanning.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 35 ganzen op Bamis, 66 hoenderen op Bamis, 102 1/2 capoenen en 66 hoenderen op Kerstavond, 4 halsters 3 1/2 mokens haver, 15 p. 4 sch. 10 den., en 15 sch. in maart, gaande uit laatgronden.

WANDEL- EN DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

BESTE HOOFD

COLLATIE
van Kerkmeesters, H. Geestmeesters, koster en zetters. De Heer van deze heerlijkheid was overheer van de kerk van St Maria-Lierde.

LEENHOF

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen.

BALJUW
maande het leenhof en de schepenbank. Hij mocht een stedehouder stellen, alsook de schepenen, kerkmeesters, H. Geestmeesters, koster en zetters.

BRONNEN
G.A. 1518 (1473)
G.Mal. 2 (1640-1671)

SMEEREBBE

zie Boelare

men had er :
— Bumbeke.

SMETLEDE

zie Oordegem.

SPIEGELE (van den) EN IJSSE

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
Erembodegem

FONCIER
werd gevormd door twee renteboeken, genaamd van den Spiegele en IJsse, deze laatste werd ook nog genoemd Ginderdeure welke de volgende ontvangst hadden :

1. — Spiegele, 7 stuivers en 4 hoenders uit landen te Erembodegem, Welle en Teralfene, te betalen op St Jan en Kersavond
2. — IJsse, 2 vaten 3 vierlingen rogge, 42 vaten haver, 21 1/2 capoenen, 10 hoenderen en 5 p. 1 sch. op landen te Erembodegem, Welle en Teralfene, welke een oppervlakte hadden van 17 dw.

WANDELKOOP
bedroeg de 20e penning.

BRONNEN
G.A. 1523.165v (1641) - 1537.36r (1716) - 1533.17r (1716) - 1533.136r (1720) - 1537.85v (1722) - 1533.200r (1722) - 1535.7r (1729) - 1537.165r (1729) - 1536.1v (1740) - 1536.188r (1749)
den. Erembdegem (1633-1666)
leenverh. Erembodegem (1799-1716)
B.W. 4913 (1546) - 4929 (1589) - 4938 (1607) - 4947 (1643)

STEENHUIZE

was een prinsdom waarvan de titel verviel op 3.12.1785. Steenhuize was vrij van alle belastingen en beden van Vlaanderen, het stond niet onder de rechtsmacht van de Raad van Vlaanderen, maar wel onder die van de Raad van Mechelen. Het volgde de costumen van Henegouwen voor de leengoederen en deze van Aalst voor de vrij eigen goederen.

FILIATIE
leenhof van Silly (Henegouwen).

FONCIER

besloeg 80 b. bestaande uit behuisd hof met landen, weiden en neerhof genaamd hof Beveren

LENEN

in 1502 werden er 57 lenen van gehouden, in 1638 59 lenen en in 1781 68 lenen, welke waren :

— de heerlijkheid van Voorde.
In al de leenboeken van Steenhuize wordt er melding gemaakt dat de heerlijkheid van Voorde gehouden werd van het leenhof van Steenhuize in plaats van het leenhof van de baanderij van Silly. Dat kwam doordat de baljuw van dit laatste leenhof weigerde het denombrement van Voorde te ontvangen, daarom werd Voorde verheven vóór het leenhof van Steenhuize.

— 532 dw. 47 r., waaronder
  — het hof van woelegem, groot 60 dw.
  — het hof van shavenberge, groot 28 dw.
  — het hof van sluyst, groot 48 dw.
  — het hof van lavamsvelde, groot 49 dw.
  — het hof te wilderlieden, groot 32 dw.

— een rente van 40 sch. op het hof ter tale, van 31 p. 2 sch. 5 capoenen

— een rente van 12 p. 3 sch. 4 den. en 19 sch. 11 den.

— 2/3 van het gemene tiende (het overige derde behoorde aan St Pieters te Gent)

— het kleine strotiende

— het tiende van het graan waarop hij het strotiendee had

— 1/3 van het tiende van haver op schavenberge.

JUSTITIERECHTEN

bezat de uitoefening van de drie justitiegraden. Personen verbannen uit Vlaanderen waren vrij in Steenhuize.

HEERLIJKE RENTEN

beedroegen 80 1/2 1/4 capoenen, 11 hennen, 10 ganzen, 63 rasieren haver en 19 p. 10 sch.

WANDELKOOP

bedroeg de 10e penning.

DOODKOOP

bedroeg de 10e penning.

BESTE HOOFD

MOLENRECHT

er was een vrije windmolen.

KERF

de inwoners van Steenhuize waren vrij van alle belastingen en betaalden geen tussenkomsten met de leden van Vlaanderen.

SCHEPENBANK
hadden het vermogen de verbanning uit te spreken voor een jaar. De schepenen haalden hoofd aan de Raad van Mechelen, zoals de landen van debat (Vloesberg en Lessen).

BALJUW

PRATER

SERGANT

BRONNEN

G.F. 541 (1502)
G.St. 11 (1502) - 14 (1638 - 1700 - 1781)
Bib. L.v.A. 1949.4.104
1949.5.139

STEENTJE

FILIATIE
Grafelijk leenhof van Aalst

LIGGING
Aalst, op het gehucht Schoubroek

FONCIER
besloeg 20 r. land en 13 dw. meers in de Pontstraat, zijnde de leliemeers.

LENEN
er werden 32 à 33 lenen van gehouden zonder gekend detail.

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 24 capoenen, 24 hoenderen en 6 p. 10 sch.

DOODKOOP
bedroeg de 20e penning.

WANDELKOOP
bedroeg de 10e penning.

LEENHOF
was bevoegd in het erven en onterven van de lenen.

LAATHOF
was bevoegd in het erven en onterven van de rentegronden.

BALJUW
maande het leenhof.

MEIER
maande het laathof.

BRONNEN

G.A. 1526.23r (1637) - 1531.2v (1695) - 1531.282r (1703) - 1542.187v (1787) - 1541.148r (1792) - 1515 (1792)
den. Schaarbeek (1613)

STRIJPEN

zie Zottegem

men had er :
— Beiselhoven
— ter Hoeven.

STUVEGEM

FILIATIE
Leenhof van Boelare

LIGGING
Edelare en Volkegem

HALFWINNING
besloeg 8 1/2 b. te Volkegem.

BRONNEN
G.Ad. 1642 (1789)

SURSELE

FILIATIE
Leenhof van Lede

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
Lede

FONCIER
besloeg 12 b. land en meers.

LENEN
hadden een totale oppervlakte van 2 1/2 bunder.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 10 sch. per jaar op laatgronden.

WANDELKOOP
bedroeg de 10e penning.

BRONNEN
G.Ep. 4 (1751 - 1760 - 1790)
B.W. 5031 (1556) - 5034 (1597) - 5035 (1613)
G.A. 1518.283r (1473)
G.L. 1 (1685) - 169 (1500-1566)

TERALFENE

zie Erembodegem

men had er :
— Dumple
— ter Elst.

TER VARENT

FILIATIE
Leenhof van St Lievens-Esse

LIGGING
St Lievens-Esse

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

LAATHOF

BALJUW
maande het laathof.

BRONNEN
G.A. 1518.135r (1473)

VELZEKE

zie land van Zottegem

men had er :
— Ruddershove.

VELZEKE

behoorde tot het Land van Zottegem

VERHEF

FONCIER

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden welke voor de helft toebehoorden aan de Heer van Zottegem en voor de helft aan de Heer van Gavere. Zottegem had 2/3 van de boeten en Gavere 1/3.

MOLENRECHT

SCHEPENBANK
er waren 2 schepenbanken
— de schepenen van binnen die hoofd haalden te Oudenaarde en die het vermogen hadden van boeten tot 3 pond
— de schepenen van buiten die hoofd haalden aan Geraardsbergen en hadden het vermogen van boeten tot 60 pond.

BRONNEN
G.A. 1531.47v (1698) - 1531.84r (1698) - 1532.71v (1711)

VERREBEKE

FILIATIE
Leenhof van Opbrakel

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
Opbrakel

FONCIER
besloeg 16 dw. 97 r. land.

LENEN

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 30 mokens 1 stoop 1 pint koren (8 stopen was 1 moken), 4 1/2 mokens haver, 5 1/2 mokens haver, 20 broden, 10 capoenen, 26 sch. 9 den. en 5 hennen op Lichtmis.

WANDELKOOP
bedroeg 2 den.

DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

LAATHOF
was bevoegd in het erven en onterven.

MEIER
maande het laathof.

BRONNEN
G.O. 58 (1717)

VIANE

FILIATIE
Leenhof van Outer

VERHEF
Vol verhef

FONCIER
onder het foncier kwam 24 b. bos voor en 60 dw. weide.

LENEN
in 1473 waren er 36 lenen en in 1749 50 lenen. Deze lenen waren :
— de meierij van Moerbeke
— 40 b. land en bos
— een rente van 41 ras. haver, 18 capoenen, 10 sch., 3 den. op landen te Galmaarden
— te Galmaarden 49 dw. 33 r.
te Moerbeke 7 dw.
te Nederboelare 9 dw.
te Onkerzele 14 dw.
te Overboelare 2 dw. 50 r.
te Parike 64 dw.
te Viane 59 dw. 37 r.
— het raspailgenbos, groot 33 b.

SCHOOFLANDEN

gaven de 5e schoof van 37 b. 3 dw. land.

JUSTITIERECHTEN

bezat de uitoefening van de drie justitiegraden en had 1/3 van de boeten binnen Geraardsbergen voor liegen en loochenen. Mocht bannen binnen en buiten de keuren voor alle zaken voor 50 jaar. Deze verbanning mocht herroepen worden op voorwaarde dat de banneling een dag buiten Viane geweest was.

HEERLIJKE RENTEN

bedroegen 41 p. 13 sch. 5 penn., 318 1/4 1/8 capoenen, 21 ganzen, 54 1/4 1/8 hennen, 4 kiekens, 80 1/2 rasieren 1/2 viertel haver op gronden te Viane. Had van zekere huizen een paar riddersporen.

HEERLIJKE DIENSTEN

Indien de meulemeers door de Heer uitgebaat werd moesten de laten van Moerbeke en Lumbeke deze meers hooien en het hooi indoen, waarvoor ze kost en noenbrood hadden.

WANDELKOOP

bedroeg de 10e penning voor de lenen.

De ervegronden gaven 5 sch. per stuk land gelegen binnen de vrijheid en 3 sch. per bunder buiten de vrijheid.

De schooflanden gaven 12 sch. per bunder.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

INKOMMELINGEN

BESTE HOOFD

van alle personen die overleden buiten de vrijheid.

DIENSTLIEDEN

JACHTRECHT - VISRECHT - VOGELVANGST

MOLENRECHT

bezat de molen te Viane.

ANDERE RECHTEN

— had 1/3 van de gehele omgang d.w. van de gehele brood- en bierban binnen Geraardsbergen
— had 1/2 van het geleed van de overpoort van Geraardsbergen
— had de gruute van Viane. Elk brouwsel bier betaalde 6 penningen
— er was een vrije kermisdag die vrij was 8 dagen voor en 8 dagen na, waarop de bezoekers tol betaalden.

LEENHOF

had het berecht van de justitie met het zwaard en hadden het vermogen boeten te wijzen van 60 pond. De mannen haalden hoofd aan de mannen van Outer.

SCHEPENBANK

er waren 2 schepenbanken :

— de schepenbank van binnen of van de vrijheid, welke hoofd haalden te Geraardsbergen en die het vermogen hadden boeten te wijzen van 60 pond

— de schepenbank van buiten of landschepenen, welke hoofd haalden aan de schepenen van Denderhoutem en die het berecht hadden van de justitie van put en galg, alsmede van alle landzaken waar geen justitie mede gemoeid was.

BALJUW

werd aangesteld door de Heer en mocht zelf de meier en de schepenen aanstellen, alsmede de serganten en de praters. Na voltrekking van een vonnis mocht de baljuw het lichaam van de betrokkene aan de vrienden of familie geven. Hij behandelde de twisten met mannen of schepenen zonder kerkgebod. Een persoon schuldig aan mishandeling van een sergant werd de hand afgekapt.

Met de mannen en schepenen schouwde hij de straten, wegen, stichelen.

WAARHEID

er werden 3 waarheden gehouden met baljuw, meier en schepenen, namelijk een zomerkeur, een oogstkeur en een winterkeur, waar alleen landzaken behandeld werden.

Er waren ook 3 gouwgedingen voor iedereen die goederen had buiten de vrijheid.

— Koutergaten moesten afgesloten worden tot de vruchten van de velden waren

— hij die een koutergat liet openstaan had een boete

— er mocht niet geoogst worden vóór zonsopgang of na zonsondergang

— een persoon die gevangen werd en verboden wapens op zich had, werd beboet met 3 p.; ingeval hij dit niet kon of wilde betalen werd het wapen door zijn hand gestoken

— een vrouw die beboet werd met 3 p. mocht ontslagen worden van het dragen van de steen

— wanneer een man begraven werd mocht zijn vrouw niet naar huis gaan zonder daarvoor toestemming ontvangen te hebben van de Heer. Voor deze toestemming betaalde ze 3 sch.

— een verdronken persoon mocht niet uit het water gehaald worden zonder toelating van de Heer

— voor personen die dood geslagen werden mocht men geen kruisen oprichten zonder toelating van de Heer. Men mocht ook geen kruisen, die langs straten of wegen stondeen, wegdoen.

BRONNEN

G.A. 1518.185v (1473) - 1522.11 (1623) - 1531.47v (1698) - 1532.36r (1708)
G.Zo. 549 (1749)

VLEKKEM

zie Rotselaar.

VLIERZELE

zie St Lievens-Houtem.

VLOERZEGEM

zie Boelare.

VOLKEGEM (voor de 2/3)

FILIATIE
Leenhof van Pamel

VERHEF
Vol verhef

FONCIER
de 2/3 besloegen 33 b. landen, meersen, weiden, water en broek en nog een meers van 10 dw. 19 r. genaamd de maasbroek.

SCHOOFLANDEN
besloegen 9 dw., waarvan 2 dw. de 4e schoof gaf en de rest de 8e schoof.

HALFWINNING
besloeg 7 dw.

JUSTITIERECHTEN
van personen die veroordeeld werden op de waarheid van Edelare (Pamel) had Volkegem de boeten van 3 pond en minder.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen in cijnsrenten 4 p. 13 sch. 8 den. per jaar, op landen die 14 den. per bunder gaven, en in penningsrente 4 p. 18 sch. 4 den., 16 capoenen, 3 viertelen haver en 2 hoenders op landen van erve.

WANDELKOOP
bedroeg de 20e penning.

DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

INKOMMELINGEN

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in het erven en onterven, leggen van beslag, houden van gedingen tussen partijen.
De schepenen hadden 3 gouwgedingen en hadden het vermogen boeten te wijzen van 3 pond en minder. Ze hielden ook schouwing van straten, wegen, kwade stopselen, en alles wat behoorde tot de maartkeur.

MEIER
behandelde alle gevallen waaraan boeten van 3 pond en minder verbonden waren. De gevallen met boeten boven de 3 pond mocht hij slechts behandelen na toestemming van de baljuw van Pamel.

BRONNEN
G.Ou. 1130 (1751)

VOLKEGEM (hof van)

Het hof van Volkegem was het 1/3 van de heerlijkheid van Volkegem

FILIATIE
Leenhof van Pamel

VERHEF
Vol verhef

FONCIER
besloeg 45 b., zijnde het hof van Volkegem, met landen, meersen, weiden en water.

SCHOOFLANDEN
besloegen 7 dw.

HALFWINNING
besloeg 7 dw.

JUSTITIERECHTEN
had het berecht van de boeten van 3 pond.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 6 p. 5 1/4 capoenen, 2 1/4 1/8 hoenderen en 1 achtling haver.

WANDELKOOP
bedroeg 12 den. per pond.

DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

BASTAARDGOED

INKOMMELINGEN

SCHEPENBANK

bestond uit 7 schepenen die gedingen hielden tussen partijen en welke bevoegd waren in erven, onterven, banloken, kwade wegen, en alles wat de maartkeur aanging.

BRONNEN

G.Ou. 1130 (1751)

VOORDE

FILIATIE

Leenhof van Silly (Henegouwen).

In sommige denombrementen komt de melding voor dat Voorde gehouden wordt van het leenhof van Steenhuize, doch dit was slechts omdat de baljuw van het leenhof van Silly weigerde het denombrement van Voorde te ontvangen.

FONCIER

besloeg 18 b., bestaande uit huis, omwaterde hoeve, landen en weiden.

LENEN

Men mocht geen lenen splitsen zonder toestemming van de Heer. Een persoon met meerdere lenen, die meer dan één zoon had, moest eerst zijn oudste zoon laten kiezen welk leen hij verlangde en dan de volgende zonen, volgens hun ouderdom; daarna kwamen de meisjes. Een gehuwde man of vrouw mochten van hun 21 jaar af lenen verwerven door erfenis.

In 1502 werden er 53 lenen van gehouden en in 1624 60 lenen, welke waren :

— 227 dw. 23 r. landen en meersen
— een 5e schoof op 253 dw. 50 r. met een heerlijke rente van 21 capoenen, 6 viertelen 1 vat haver, 2 capoenen, 1 hoen, 3 vaten haver, 1 rasier koren, 16 sch., 6 sch., 1 capoen, 1/2 viertel haver, 3 viertelen haver, 2 p. 5 sch., 10 capoenen, 6 1/3 hoenderen en 1 viertel haver
— een 5e schoof op 232 dw. met een heerlijke rente van 2 rasieren haver, 40 capoenen, 9 hoenderen
— een rente van 6 capoenen en 1 rasier koren
— een 5e schoof van 22 bunder genaamd de stelantschoof.

JUSTITIERECHTEN

bezat de uitoefening van de drie justitiegraden en confiscatie.

HEERLIJKE RENTEN

bedroegen 18 p., 70 capoenen, 30 hennen, 40 rasieren haver en 18 1/2 ganzen.

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

BESTE HOOFD

SCHEPENBANK

bestond uit 7 schepenen die de verbanning voor 1 jaar mochten uitspreken.

LEENHOF

BALJUW

MEIER

PRATER

BRONNEN

G.A. 1530.48r (1688)
G.Vo. 1 (1624)
G.F. 541 (1502)

VOORDE

FILIATIE

Leenhof van Massemen

LIGGING

Massemen

FONCIER - LENEN - CIJNSGRONDEN

besloegen samen 28 b. landen en meersen.

BRONNEN

G.M. 1 (1718 - 1749 - 1775 - 1776)

VOSBROEK

FILIATIE

Leenhof van Scheldewindeke, Balegem en Moortzele

VERHEF

Vol verhef

LIGGING

Balegem

FONCIER

besloeg 7 bunder landen en meersen met een uitrede op de ruigendries.

BRONNEN

G.W. 139 (1780)

VOSSEVELDE

werd ook genaamd van der Waarde

FILIATIE

Leenhof van ter Elst (te Teralfene)

LIGGING

Denderhoutem

FONCIER
besloeg 6 dw. 8 r. land.

LENEN
er werden 25 lenen van gehouden zonder gekend detail.

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen de helft van 30 capoenen, 30 sch., genaamd rente van der waarde (de andere helft behoorde aan de Willemijnen van Aalst).

LEENHOF
was bevoegd in het erven en onterven en het doen van kerkgeboden.

BALJUW
maande het leenhof.

BRONNEN
G.A. 1535.171r (1734)
den. Denderhoutem (1734)

VREKKEM EN BAAIGEM (meierij en praterij)

FILIATIE
Leenhof van Gavere

VERHEF
Vol verhof of de beste vrome

LIGGING
Dikkelvenne, beneden de fontein.

FONCIER
besloeg 18 r. landen, belast met 9 1/2 halsters haver en 2 capoenen.

RECHTEN VAN DE LEENHOUDER
had het recht de meier, prater en de schepenen aan te stellen.

DOOD- EN WANDELKOOP
sloeg op alle gronden die gehouden werden van de meierij van Vrekkem.

SCHEPENBANK
de schepenen waren bevoegd in het erven en onterven en hielden een winterkeur en maartkeur. Verzekerden de inning van de renten van de Heer van Gavere die deze daar had.

MEIER
maande de schepenbank.

PRATER
de praterij van Vrekkem, in de meierij van Boekhoute, ging tot aan de praterij van de heer van Bandriesse.

BRONNEN
G.A. 1518.79r (1473)
G.Ga. 7.123 (1620 - 1638 - 1663) - 6.104 (1717)

VURSTE

zie Gavere.

WAARBEKE

zie Boelare
zie Nieuwenhove.

Waarbeke werd in 1658, samen met Nieuwenhove, afgescheiden van de baanderij van Boelare om een afzonderlijke heerlijkheid te vormen.

WAARDE (van der)

zie Vossevelde.

WAARDEN (ter)

In een schepenregister van Welden van 1654-1717 is er sprake van de schepenen en de vierschaar van de heeriijkheid ter Waarden te Welden, welke volgens een vermelding in een leenboek van de heerijkheid van Welden een leen zou geweest zijn van deze heerlijkheid.

BRONNEN
G.Wl. 48 (1654-1717)

WAASBERGE

FILIATIE
Leenhof van Gavere in 2 lenen

VERHEF
Twee volle verheffen

LIGGING
St Marie-Lierde

FONCIER
besloeg 18 b. bestaande uit meersen, mote, walgracht en broek op Waasberg.

SCHOOFLANDEN
besloegen 19 b. 1 dw. welke de 5e schoof gaven die in de schuur van de leenhouder moest gebracht en getast worden zonder kost.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 3 pond.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 5 p. 4 sch. 3 den., 38 1/2 capoenen, 2 hoenders, 22 1/2 ganzen, 3 mokens koren, 13 halsters 1 moken haver (maat van Zottegem).

WANDELKOOP
bedroeg de 10e penning.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

STRAGIERSGOED

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen.

BALJUW

PRATER

BRONNEN
G.A. 1539.118r (1780)
G.Ga. 7.202 (1618 - 1630 - 1640 - 1643 - 1649 - 1662 - 1665 - 1686) - 7.204 (1643) - 6.179v (1692 - 1707 - 1722) - 333.68 (1751)

WASSENHOVE

FILIATIE
Leenhof van de grote toren van Zottegem

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
Grotenberge

FONCIER
besloeg 17 b. landen, meersen, weiden, water en broek.

LENEN
de 6 lenen die ervan gehouden werden besloegen samen 60 dw. 70 r., welke allen gelegen waren te Grotenberge.

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 11 sch. 6 den., 4 capoenen en 8 hoenderen.

WANDELKOOP EN DOODKOOP

LEENHOF
was bevoegd in het erven en onterven van de lenen en de ervegronden en ontleenden daartoe wet aan de heer van Zottegem. Het leenhof had geen berecht van criminele zaken.

BALJUW
werd aangesteld door de leenhouder en hield gedingen met de landschepenen van Zottegem.

BRONNEN
G.F. 2894 (1686-1700)
G.Mo. 1 (1598)

WEDERGRAAT

FILIATIE
Wett. kamer van Vlaanderen

VERHEF

Drie volle verheffen

LIGGING

het land van Wedergraat bestond uit 3 lenen welke waren :

1. — Pollare, hetwelk voordien gehouden werd van het kasteel te Gent.
2. — Denderwindeke, hetwelk voordien gehouden werd van de burgt van Ninove.
3. — Appelterre en Eichem, welk voordien gehouden werden van het grafelijk leenhof van Aalst.
   Op 7.4.1486 werd door Maximiliaan, Rooms Koning en Filips, graaf van Vlaanderen, toelating gegeven aan Willem van Goux om het land van Wedergraat in leen te houden van zijn wett. kamer in Vlaanderen.
4. — Bij deze dorpen werd ook Neigem gevoegd dat een vrij eigen goed was van de toenmalige leenhouder.

Denerwindeke was de hoofdplaats van het land van Wedergraat.

Op 20.11.1734 werd het land van Wedergraat verheven tot baanderij.

FONCIER

besloeg 47 b. bestaande uit stede met landen, meersen, bossen, vijvers en weiden, waaronder ongeveer 40 b. verkregen door confiscatie, stragiersgoed en bastaardgoederen.

LENEN

in 1606 werden er 93 lenen van gehouden, welke waren :

— het leen ter rijst met baljuw en leenhof. De baljuw werd aangesteld door de Heer van Wedergraet en beëdigd door zijn baljuw. De baljuw van Wedergraet had 1/2 van de boeten van dit leen
— het leen van Vrekkem, bestaande uit 8 dw., watermolen met hofstede en landen
— de praterij van Denderwindeke
— een schoofrente op landen te Denderwindeke
— een schoofrente op 8 1/2 dw. land, met een rente van 10 sch. 1 viertel haver
— een schoofrente op 16 b. 3 dw. 73 r. te Denderwindeke met een heerlijke rente
— de helft van een schoofrente op 5 b. land
— een schoofrente op 52 b. land genaamd Wante
— een schoofrente van 22 dw. 15 r. te Denderwindeke, met een heerlijke rente van 1 penn. van elk dw.
— een schoofrente van 29 dw. 21 r. te Denderwindeke, met een heerlijke rente van 57 penn., 7 capoenen
— een rente van 1 capoen op 6 roe
— te Aspelare 4 dw.
— te Denderwindeke 142 dw. 87 r.

— te Eichem 6 dw. 70 r.
— te Pollare 51 dw. 89 r.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 60 pond, confiscatie en gratie in criminele zaken.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 8 p. 40 sch. 6 penn., 49 1/2 1/8 ganzen op Bamis 100 p. 3 sch. 6 penn., 189 1/3 1/48 capoenen, 16 hennen, 45 ganzen, 2 sister 3 zakken tarwe, 1 rasier koren, 15 zakken 2 rasieren 3 viertelen haver, 2 pond was en 24 vogels op Kerstavond.

HEERLIJKE DIENSTEN
er was een dag herendienst.

WANDELKOOP
bedroeg 18 gr. per pond te Denderwindeke, uitgenomen voor de landen die gelegen waren onder de smedenarenrente, hof van Pieters, H. Geest en rente van Kraainem.

VONT

BASTAARDGOED
van al dezen die overleden zonder erfgnamen (niet van dezen uit de vrijheid van de Onderstraat te Pollare).

STRAGIERSGOED

BESTE HOOFD
van de personen in Pollare die geen bastaardgoederen of stragiersgoederen verschuldigd waren had de heer het beste hoofd. Alle andere onderzaten gaven 1/2 van hun have.

VISRECHT
de heer had de visserij in de Dender tussen de berg van Wedergraat en het hof van Zandbergen, alsmede de visserij in de St Amanduswijk.

MOLENRECHT
de heer had de vrije maalderij. De personen die in een andere molen hun graan lieten malen werden beboet en hun graan en de zak werd verbeurd alsmede hun wagen en paard, behalve als ze hun graan lieten malen op 's prinsen molen.

COLLATIE
had de collatie van de kure, kapelnij en kosterij van Pollare, de kapelnij en de kosterij van Appelterre en Eichem en de kosterij van Neigem en Denderwindeke.

BROUWERIJ
de heer had het recht van tammaige hetwelk bestond uit 2 stopen bier van elk brouwsel dat gebrouwen werd binnen het land van Rotselaar.
Van het bier dat ingevoerd werd had hij 2 stopen per ton.
Men mocht binnen het land van Rotselaar geen bier verkopen

dat hoger was dan 10 muyten per stoop, zonder de toestemming van de heer.

JAARMARKT

Te Denderwindeke was er op St Jan een jaarmarkt die 5 dagen vrij was.

Te Eichem werd er op de zaterdag een veemarkt gehouden en waren er ook twee vrije jaarmarkten. De eerste daarvan werd gehouden op de 1e zondag na Beloken Pasen en de 2e op St Lucasdag; deze markten waren ook 5 dagen vrij.

LEENHOF

was bevoegd in alle zaken inzake lenen en criminele gevallen.

SCHEPENBANK

in elk dorp was er een vierschaar en vanaf de samenvoeging van al de dorpen in het land van Wedergraet, was er nog slechts een vierschaar voor al deze gemeenten, met zetel te Denderwindeke, welke hoofd haalden aan de raad van Vlaanderen.

Voordien hadden alle vierscharen 7 schepenen die bevoegd waren in alle landzaken en civiele gevallen.

In Pollare waren er 7 zentschepenen om de rechten van de landdeken in naam van de Bisschop te behartigen.

De schepenbank van Appelterre en Eichem haalde, vóór 1487, hoofd aan de schepenen van Lennik en waren bevoegd in civiele zaken.

BALJUW

De hoogbaljuw van Rotselaar maande het leenhof en deed alle executie met de mannen en de schepenen.

MEIER

maande de schepenbank.

WAARHEID

er waren 2 jaarkeuren, de maartkeur te Appelterre voor Appelterre en Eichem, en de maartkeur te Neigem voor Neigem, Denderwindeke en Pollare

de tweede keur was de Bamiskeur.

Er was ook een keur voor de twisten.

ONTVANGER

in elk dorp stelde de heer een ontvanger aan belast met het innen der renten.

MESSIER

in elk dorp stelde de heer een messier aan.

BRONNEN

B.W. 9187 (1457) - 9189 (1487-1588) - 9190 (1588) - 9191 (1606) - 9193 (1624) - 9194 (1634)

(Vervolgt)

DE PINTE. *J. van Twembeke.*

R. VAN DER LINDEN, Het zeldzaam Bedevaartvaantje van de H. Joannes Nepomucenus te Pollare — 15 F.

H. VANGASSEN, Het ambacht der Blauwververs en Garentwijnders te Aalst in de XVIIIe eeuw — 15 F.

H. VANGASSEN, Een « Bezoek » in 1336 — 30 F.

H. VANGASSEN, Herlinkhove in 1709 — 20 F.

H. VANGASSEN, De Honger van Ninove — 30 F.

H. VANGASSEN, Iconografie van Aalst — 15 F.

H. VANGASSEN, Een Latijnse School te Ninove in de 18e eeuw — 15 F.

H. VANGASSEN, De Rederijkerskamer van Sint Anna te Ninove in de XVIIe en XVIIIe eeuw — 30 F.

H. VANGASSEN, Over de verpleging van gekwetste soldaten en de wederwaardigheden van een cirurgijn in de jaren 1658-1676 — 15 F.

H. VANGASSEN, Het Vlas te Ninove en Omstreken vooral in de XVIIe eeuw — 35 F.

H. VANGASSEN, Een Volkstelling te Ninove in 1784 — 15 F.

H. VANGASSEN, De zwetende ziekte in de Dendervallei — 10 F.

A.J. VAN LUL, Een eeuw evolutie — 35 F.

A.J. VAN LUL, De Spoorlijn 's Gravenbrakel-Gent — 30 F.

J. MELKENBEEK, De gemeentewapens van het Land van Aalst — 150 F.

IV. TOPONYMIE.

J. DE BROUWER, Toponiemen te Erembodegem — 15 F.

J. DE BROUWER & Fr. COUCK, Toponymie van Denderleeuw — 125 F.

H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Hydronymie — 25 F.

H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Grasland — 20 F.

H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — 10 F.

H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Bossen - Onbebouwd en bebouwd land — 25 F.

H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — 40 F.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift

Voorzitter : Fritz Courteaux, Acaciastraat, 7, Aalst (tel. (053)280.96).

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan, 51, Brussel 19 (tel. (02)44.61.22).

Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorij, Lede (tel. (053)233.61).

Recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, pastoor, Gottem (tel. (051)630.80).

Ruildienst : Marcel Cornelis, Dwarsstraat, 21, Denderleeuw.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 120 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr., te storten op de postrekening « Het Land van Aalst », nr 5869.11. Gewoon losnummer (25 fr.) te bestellen bij de beheerder en te storten op voornoemde postrekening.

INHOUD VAN Nr. 4

1964

F. Courteaux — Van Sonnewysers en Maenbollen, Waterhorloges en Raderuurwerken op het Belfort te Aalst (1 ill.) 125

J. van Twembeke — Lijst van de Heerlijkheden van het Land van Aalst (vervolg) 132

Druk. « De Aankondiger », Dokter De Moorstraat, 6, Aalst - Tel. 248.18.